

Türkiye'de Kadınların Eğitimi ve Çalışma Hayatı

Ülker MAVRAL
Yeminli Mali Müşavir

I. GİRİŞ

Özellikle 1980'li yıllardan sonra dünyada yaşanan hızlı toplumsal değişimin de etkisi yanında sanayileşme ve ağır ekonomik koşulların dayatması sonucunda tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de kadınlar geleneksel rollerinden ayrılarak ev dışında çalışma hayatına girmeye başlamışlardır.

Aile huzurunun ve refahının korunması için gerekli tedbirleri almak, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin görevleri arasında yer almaktadır. Anayasamızın 41'nci maddesi aileyi Türk toplumunun temeli olarak tanımlarken, ailenin korunmasını da anayasal bir sorumluluk olarak belirlemiştir.

Türkiye'nin aile yapısı dışı açılma ve sanayileşme adımları, hızlı nüfus artışı, göç ve kentleşme olguları ile birlikte aile yapılarını etkilemekte, küçülen ailelerde kadınlar çalışma hayatına daha fazla girmektedir.

Ülkemizde özellikle Cumhuriyet dönemi ile birlikte, kadınların çalışma hayatı içerisinde daha yaygın ve yoğun biçimde yer alabilmeleri konusunda ekonomik, hukuki ve kültürel bir takım düzenlemeler yapılarak kadınlara çalışma ortamı yaratılmaya başlanılmıştır.

Kadınlar, çalışarak ülkelerinin gelişmesine ve ailelerinin yaşam standartlarının iyileştirilmesine katkıda bulunmaları gerekir. Kadınların ücretli olarak çalışmasının sonucu, üretime yaptığı doğrudan katkı, ülke ekonomisi üzerinde de olumlu etkiler yaratmaktadır.

Çalışan kadının ücret geliri ile bir yönden ailesinin geçim düzeyini diğer yönden de üretime katılarak ulusal gelirin oluşumuna katkıda bulunması toplumsal refahı ekonomik açıdan etkilemesi sebepleriyle konu devlet politikalarında yerini almış olmanın yanı sıra , kalkınma plan ve programlarına da girmiştir. Bugün bütün dünyada olduğu gibi, ülkemizde de toplumun kalkınması için, toplumu oluşturan kadın ve erkek, her iki cinsin de kalkınma çabasında yerini alması gerektiği kabul edilmiştir.

II. TÜRKİYE'DE KADINLARIN EĞİTİM DURUMLARI VE ÇALIŞMA HAYATINDAKİ YERLERİ:

Günümüz Türkiye'sinde toplam kadın nüfusunun 1/3'ü çalışmaktadır. Devlet İstatistik Enstitüsünün verilerine göre 2002 yılı üç aylık döneminde istihdam edilenlerin yüzde 26,4'ünü (4.876 bin kişi) kadınlar oluşturmaktadır. Kadın istihdamı geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 2,4 (114 bin kişi) artmıştır. Kentsel yerlerde kadın istihdamının toplam istihdam içindeki payı yüzde 19,7 iken, bu oran kırsal yerlerde yüzde 35,4 olarak gerçekleşmiştir. İstihdam edilen kadınların yüzde 53,2'si tarım sektöründe çalışmakta ve bu sektördeki kadınların yüzde 76,4'ünü ücretsiz aile işçilerini oluşturmaktadır. Türkiye genelinde istihdam edilen kadınların yüzde 43,7'si (2 milyon 131 bin kişi) ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır. Ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınların, toplam ücretsiz aile işçileri içindeki oranı ise yüzde 65,8'dir.

Sektörel olarak konu ele alındığında; tekstil, öğretmenlik, tıp ile ilgili meslekler, kadınların çoğunlukta olduğu ya da kadın erkek sayısının birbirine yaklaştığı nadir alanlar olarak görülmektedir. Bu alanların, kadının geleneksel rolleri ile en uyumlu meslekler olduğu da açıktır. Üretim sektörü söz konusu olduğunda ise, kadınların tarım dışı, üretime katılımının düşük oranda kaldığı gözlenmektedir. Buna neden olarak, kadınların eğitim düzeylerinin düşüklüğü ve ücretli iş olanaklarının azlığı gösterilmektedir.

Kısaca özetlersek;

- Genel nüfus içinde kadın eğitim oranı düşüktür. Okuma yazma bilen nü-

fus içinde kadın nüfusu %44.2'dir, Üniversite mezunu kadınların oranı ise sadece %3,2'dir.

- Kadının işgücüne katılma eğilimi düşüktür. 1988 yılında kadının işgücü piyasasındaki oranı %30,7 iken, bu oran 1994 yılında %30,0'a düşmüştür.

- İşgücü piyasasındaki kadınların oranı, kentsel ve kırsal alanlarda farklılık göstermektedir; Kadınlar kentlerde düşük, kırsal kesimlerde ise oldukça yüksek oranlarda çalışmaktadırlar.

- Çalışan kadınlar uzmanlık gerektirmeyen mesleklerde yoğunlaşmaktadırlar; İşgücü piyasasındaki kadınlar genelde mesleki vasf gerektirmeyen, atipik ve kayıtdışı istihdam (kısmi çalışma, geçici çalışma, evde çalışma vb.) biçimlerinde yoğunlaşmaktadırlar.

- Kadın işçilerin %25,2'si ilmi ve teknik eleman, %2,6'sı üst kademe yöneticisi, %19,8'i idari personel, %6'sı ticaret ve satış personeli, %11,3'ü hizmet işleri personeli, %11,8'i tarımcı, hayvancı, ormancı, %22,5'i tarım dışı üretim işçisi ve ulaştırma makinesi kullanan elaman grubunda çalışırlar.(1998) Erkek işçilerde ise ilmi ve teknik personel %11,1, yöneticiler %2,9, idari personel %9, Ticaret ve satış elamanı %6,4, hizmet işleri personeli %15,4, tarımcı %5,6, tarım dışı üretim işçisi ulaştırma makinesi kullananlar %49,7 oranındadır.

III.ÜST VE ORTA DÜZEY YÖNETİCİ KONUMUNDAKİ KADINLARIN AZLIĞI:

Erkek işçilerle kıyaslandığında, kadın işçilerin eğitimlerini kullanabildikleri, statüsü nispeten yüksek, beden gücü gerektirmeyen ve çalışma koşulları daha iyi işlerde yoğunlaştıkları görülür. Ancak, veriler bize aynı zamanda, kadınların erkek işçilere kıyasla daha az oranda yönetici konuma gelebildiklerini de göstermektedir. Meslek grupları içerisinde kadın işçi oranları bu tespitleri teyit etmektedir. İlmi ve teknik eleman olarak çalışanların %35,8'i idari personelin %35,1'i kadın olduğu halde, üst kademe yöneticilerinin yalnızca %17,8'i kadındır. Diğer meslek grupları içerisinde özellikle tarım dışı üretimle ilgili mesleklerde kadın işçilerin (%10) erkek işçilerden ayrıştığını söyleyebiliriz.

Genelde yüksek ücretli işlerde çalışabilmek için eğitim gereklidir. Ne yazık ki kız çocuklarının eğitimi erkeklerden daha az önemsendiği için düşük sevi-

yede kalmış ve kadınların yüksek ücretli veya sosyal güvenceye sahip işlerde çalışabilmeleri otomatik olarak kısıtlanmıştır.

Türkiye'de kadınlar daha çok kamu sektöründe çalışmaktadırlar. 1994 yılında kamuda çalışanların %34,25'i kadındır. Kamuda çalışan kadınlardan; Sağlık hizmetlerinde çalışanların yüzde 65,6'sı, avukatlık hizmetlerinde çalışanların yüzde 65,4'ü ve eğitim öğretimde çalışanların yüzde 43,1'i kadındır. Genel idare hizmetlerinde de bu oran yüzde 32,7'dir. Kamuda çalışan kadınların yüzde 44,3'ü lise mezunudur. Lisans üstü eğitim yapanların yüzde 38,4'ü kadındır. Kamuda çalışan kadınların eğitim durumu yüksek olmasına rağmen üst ve orta düzey yönetici konumundaki kadın sayısı çok azdır.

Kadınlar genellikle toplumsal cinsiyet rolleriyle uyumlu olan mesleklerde ve genellikle düşük statülü işlerde çalışmaktadırlar. Karar verme konularına gelmeleri ise hemen hemen mümkün olmamaktadır.

1935 yılında Türk Kadınına seçme ve seçilme hakkı tanınmış olup, 15 milyonluk Türkiye'de 18 kadın milletvekili yer alırken bugün demokrasi laflarının edildiği 65 milyonluk Türkiye'de kaç kadın milletvekili vardır.

Dünyada kadının durumunun en iyi olduğu ülkelerin başında ise Avrupa ülkeleri geliyor.

Avrupa'da yaşayan 180 milyon kadının refahı ve birlik içinde siyasi temsili noktasında ciddi önlemler alan Avrupa parlamentosunda 626 sandalyeden 189'u kadın. Avrupa Birliği içinde kadınların her konuda uzman kadrolarda ağırlıklarını hissettirmeleri için konulan sınır %30'dur.

Kadınlar; ancak, çalışma yaşamına katılarak ekonomik, toplumsal, siyasal özgürlüklerini kazanmaktadırlar. Kadınların, siyasal yaşam dahil yaşamın her alanında görünür olmadıkça ve belli bir kritik sayıya ulaşmadıkça örgütlenmeleri mümkün değildir. Erkek ve kadın olarak birlikte yürüyememenin, çalışamamanın en önemli sebebi hem din hem bilim alanındaki cahilliktir. İslam öğretisi, "kadına ve erkeğe ilim farzdır" kuralını getirmiştir. Görüldüğü üzere, islam dininin temel amacı cahilliğin aşılması olmuş iken cahillik bir türlü aşılamamıştır.

Unutmamak gerekir Mustafa Kemal ATÜTÜRK, bir konuşmasında şunları söylemiştir:

"Bir toplum, aynı gayeye bütün kadınları ve erkekleriyle beraber yürümez se ilerlemesine teknik olarak imkan, bilimsel olarak ihtimal yoktur."

Atatürk'ün önderliğinde gerçekleştirilen Türk inkılaplarının önemli bir bölümü kadınlarla ilgilidir. Atatürk kadınların, erkeklerden bile çok eğitim görmelerinin gerektiğine işaret ederek şöyle konuşmuştur. "Bir toplumun yarısı faaliyette bulunur, yarısı atalette kalırsa, o toplum mefluçtur. Toplumumuz için fen ve ilim lazım ise, bunu hem erkekler hem kadınlar kazanmalıdır. Ben kadınlar arasında, kocalarından daha iyi iş anlayan, hesap yapanlara rastladım. Kadınlarımız, milletin anası olmak istiyorlarsa, erkeklerimizden daha bilgili olmalıdırlar. Yürüyeceğimiz yol uzundur, kadınlarımızı mesaimize ortak etmek zorundayız." Atatürk, sanki o zamana kadar söylenenleri ve arzu edilenleri hep içinde biriktirmiş de zamanı gelince harekete geçmiş gibidir. Kadınlarla ilgili olarak şu prensibi ileri sürer: "Bir milletin medeniyetini ölçmek istiyorsunuz, kadınlarına nasıl muamele edildiğine bakınız! Her alanda olduğu gibi, sosyal hayatta da vazife taksimi vardır. Vazife taksiminde kadınlar, elbette kadınlık görevini yapacaklardır. Fakat onlar, aynı zamanda toplumun refah ve saadeti için yapılması gereken diğer çalışmalara da katılacaklardır. Kadının ev-içi görevi, onun en küçük görevidir. Onun toplumsal görevi ise, ev-içi görevinden daha üstündür. Analık görevi, babalık görevi gibi olmalı, çocukların yetiştirilmesinde anne ve baba birlikte çalışmalıdır." Demiştir.

Kuşkusuz, eğitilmiş bir kadının büyüttüğü çocukla eğitimsiz bir kadının büyüttüğü çocuk arasında bile dağlar kadar fark vardır.

IV. SONUÇ:

Çağdaş, demokratik ve uygar bir ülkede kadınların sorunlarının çözümü, kadınların yaratıcı, üretken, arabulucu, uyum sağlayıcı yapılarının güçlendirilmesinden geçmektedir. Sendikaların ve siyasi partilerin kadın hakları konusunda bu çerçevede daha duyarlılıkla yaklaşarak, yaşayan gerçekleri görüp çözüm üretmeleri gerekmektedir.

Kadınların sorunları tam manasıyla, ancak bu sorunları yaşayan kadınlar tarafından anlanabilir ve en makul çözüm yolları da yine kadınlar tarafından bulunabilir. Diğer bir ifade; ile canı yanan kadının, kadın sorunlarını anlaması ve çözmesi muhakkak daha farklı olacaktır. Bunun da tek çözüm yolu, kadınların da en az erkekler kadar eğitim almalarının yanı sıra; uzman kadrolarda ve karar mekanizmalarında kadınlara yeterli sayıda yer verilmesinden geçer.

Ülkemizde kadın; eğitim, çalışma, yönetim, siyaset olarak daha olumsuz koşullarla karşı karşıyadır. Kadın daha az eğitim görmekte, eğitimi belli alanlarda sınırlandırılmakta, eğitim görmüş olsalar dahi orta ve üst düzey yönetici konumuna çok az sayıda kadın gelebilmekte, hatta bazı alanlarda üst düzey yönetici konumuna veya karar alma mekanizmasına hiç gelememekte, çalışma alanına az katılmakta ve belirli mesleklerde yoğunlaşmakta, düşük ücretle çalışıp yükselmemekte, sendikal faaliyetlere katılımı çok az ve sınırlı sayıda gerçekleşmekte, seçme hakkını kullanmakta fakat seçilememektedir. Hatta, bazı durumlarda eğitim durumu erkeklerden çok daha fazla olduğu halde; sadece kadın olmaları nedeniyle bir takım görevlere getirilmeleri ve karar mekanizmalarında yer almaları mümkün olmamaktadır. Bu durum, Avrupa Birliğine girmeyi planlayan ülkemiz açısından önemli bir olumsuzluktur.

Bu nedenle,

Kadınların karar alma mekanizmalarında eşit bir şekilde yer almasının önündeki engellerin kaldırılması, eğitim ve kariyer yönünden bir noksanlık yoksa, kadınların da orta ve üst düzey yönetici olarak her türlü uzman kadrolarda ve karar mekanizmalarında gerekli yerlerini almaları, cinsiyetlerinin buna engel olmaması gerekir,

Kadınların siyasi partilere ve parlamentolara katılımını artırmaya yönelik kotaların getirilmesi, hiç değilse, Avrupa Birliğine üye olma yolunda aldığımız bir takım kararlar ve uyum çalışmaları doğrultusunda, ülkemizdeki parlamenter kadın sayısını, Avrupa'lı kadın parlamenterler sayısı/nüfus oranında artırmalıyız.

Avrupa parlamentosunda 626 sandalyeden 189'u kadınlara ayrılmış sa; bizim de Avrupa'lı olmamız için; 550 sandalyeden yaklaşık 166 sandalyeyi kadınlara ayırmamız gerekiyor. O zaman 65 milyonluk Türkiye'de neredeyse nüfusun yarısından fazlasını oluşturan kadın nüfusunu ilgilendiren kadınların refahı ve birlik içinde siyasal temsillerinin yapılabilirdiğinden söz edilsin. Yani, ülkemizde de Avrupa olduğu (%30,19) gibi parlamenter sayısının yaklaşık %30'u kadın parlamenterlere ayrılmalıdır.

Sonuç itibarıyla, kadınların önündeki engellerin kaldırılarak, kadına yönelik her türlü ayrımcılığın önlenmesi sözleşmesi gereği (Birleşmiş Milletler 1979) kadınlara olumlu ayrımcılık yapılmalı, dolayısıyla iş yaşamına ve siyasal yaşama katılmaları sağlanmalıdır.